

Sentrumskonferansen 2015

Uten sentrum ingen by – Et felles anliggende og et politisk ansvar

Dato: 13.10.2015 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Av: Statssekretær Per-Willy Trudvang Amundsen

Sentrumsutvikling er et lokalt ansvar, men staten vil være støttespiller ved å bidra til innovasjon, kunnskapsutvikling og veiledning.

Kjære alle sammen!

Takk for invitasjonen til en spennende konferanse i en spennende by.

Og honnør til Norsk sentrumsutvikling for holde oppmerksomheten om denne delen av bypolitikken.

Temaet her, byens sentrum mellom bevaring og innovasjon, fanger en sentral problemstilling:

Hvordan forene det beste fra fortiden med det vi trenger i fremtiden.

Byen har gjennom alle tider både fascinert og skremt oss.

Knut Hamsun fikk sitt gjennombrudd med romanen Sult der han beskriver en ung manns vandring rundt i Kristiania.

Få år senere beskrev Hamsun en norsk småby som "levende død".

Det var i romanen "En vandrer spiller med sordin".

Hamsun mente byen var et sted "som lever av uproduktiv rørelse."

Ironisk nok skal modellen for byen ha vært Kongsberg,

hvor han skrev boken.

I 2014 fikk byen statens pris for attraktiv stad for sitt langvarige og målrettede arbeid for å styrke byen og sitt sentrum.

Dette arbeidet har blant annet vært vesentlig for at Kongsberg som en av få byer faktisk klarte å styrke sentrumshandelens posisjon fra 2004-2012 og redusere handelslekkasjen ut av kommunen – ved å satse på sentrum.

Bydepartement

I KMD har vi ansvar for mye:

Blant annet arealpolitikk, boligpolitikk, bygningspolitikk, regionalpolitikk, kommunalpolitikk og forvaltningspolitikk.

Gjør at vi med en viss rett kan kalle oss "bydepartement".

Har unik mulighet til å se viktige politikkområder for byutvikling i sammenheng.

Og hvilke utviklingstrekk som påvirker oss.

Urbaniseringen skjer med stor kraft, både her hjemme og globalt.

Det er ikke noe nytt. Men nå bor omtrent 80 prosent av Norges befolkning bor i byer og tettsteder. Rundt 90 prosent i store, mellomstore eller små byregioner.

Frem mot 2030 vil folketallet i de fire største byene øke opp mot 30 prosent.

Vi vil få en større andel eldre og flere innvandrere.

Klimakrav og klimaendringer forutsetter grønnere byer at vi tar hensyn til hva naturen tåler

Vi må altså klare å skape byer hvor næringslivet vil etablere seg mennesker vil bo og leve.

Da trenger vi blant annet bedre samspill mellom by og region, forankret i forpliktende regionale planer.

Det er avgjørende for å øke verdiskaping og attraktivitet.

Dette er også tema for stortingsmelding om "Bærekraftige byer og sterke distrikter" som vi er i gang med.

Skal vi lykkes med byutviklingen, må vi se politikk og virkemiddelbruk på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Retningslinjer

Nasjonale retningslinjer for bolig-, areal- og transportplanlegging skal hjelpe til å se utbyggingsmønster og transportsystem i sammenheng, og fremme utvikling av kompakte byer og tettsteder.

Vi har også lagt frem nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Vi har redusert og presisert temaene.

Regjeringen er klar på hva vi mener er de største utfordringene.

- Gode og effektive planprosesser
- Attraktive og klimavennlige by- og tettstedsområder er to av dem.

Hvorfor er sentrum viktig?

Navet i en grønn og fremtidsrettet bypolitikk

Historisk, kulturelt og sosialt samlingspunkt. Der vi møtes. Enten det er hverdag, fest eller for å finne felles trøst når store tragedier rammer, som 22. juli.

Det viktigste kollektivknutepunktet. Sentralt i en samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging

Er økonomisk kraftsenter og markeds plass – for utveksling av varer og tjenester – også for byens omland.

Et levende sentrum tiltrekker arbeidskraft og kompetansebedrifter

Og sist – men ikke minst; sentrum er møter og opplevelser, har sin egen puls, sine egne hemmeligheter, men først og fremst mange muligheter...

Hvordan står det så til i norske bysentra?

Optimister

Hvordan står det så til i norske bysentra?

Jeg vet at kommuner, næringsliv og innbyggere legger ned betydelige krefter og ressurser i godt sentrumsarbeid over hele landet.

Det gir grunn til optimisme på sentrums vegne!

Likevel sliter flere byer med å skape liv i sentrumsgatene og møte utviklingstrekk og nye forventninger fra innbyggere.

Sentrumshandelen taper markedsandeler.

Tomme butikklokaler er dessverre ikke et uvanlig syn.

Mange sentrumsforeninger sliter med økonomien og med å få nødvendig kraft til å vitalisere sentrum

Ikke unikt for Norge. Skjer også i andre europeiske land.

Må ikke risikere at norske bysentra havner på Rødlisten over uttrydningstruede arter. Derfor trenger vi en aktiv sentrumspolitik.

Aller først – la meg være helt tydelig:

Sentrumsutvikling er først og fremst et lokalt ansvar.

Det er opp til lokale myndigheter - i nært samarbeid med næringsaktører og innbyggere - å utvikle sentrum.

Dere vet hvor skoen trykker, har ressursene og de fleste virkemidlene.

Samtidig betyr velfungerende bysentra og byer også mye for vekst og verdiskaping i hele landet. Sentrumsutvikling er derfor også et regionalt og nasjonalt anliggende.

Eller som i tittelen på innlegget mitt – Et felles anliggende.

Hva er så oppskriften på et vitalt sentrum?

Egenart og lokale ressurser

Finnes ikke en oppskrift, alle bysentra er forskjellige. De må utvikles ut fra egenart og lokalsamfunnets ressurser og fortrinn. Det finnes likevel noen hovedingredienser.

Sentrumsutviklingen må ta inn over seg nye trender og utviklingstrekk, handel som opplevelsesbasert aktivitet og den digitale revolusjonen – ikke minst fremveksten av sosiale medier.

Fremtidens sentrum er noe annet enn dagens sentrum.

Kommunene må ha en sentrumspolitik forankret i gode planer, bred enighet og langsiktighet.

Det må være en god mix av boliger, byrom og grøntområder, arbeidsplasser, handels- og servicefunksjoner og attraksjoner i sentrum.

De historiske sporene i sentrum er viktige.

Men vi kan ikke ta vare på alt.

Vi må evne å se det nye i det gamle og det gamle i det nye.

Det må fortettes mer – med kvalitet.

Og la meg være helt klar: dette gjelder også for mindre byer og tettsteder. Vi trenger vitale sentra med urbane kvaliteter i hele landet.

Her er det muligheter.

Ta utgangspunkt i hverdagen.

Å kunne gå til barnehagen, jobben, parken, kafeen på gatehjørnet og butikken, reduserer tidsklemmen.

Mange av de beste hodene ønsker å etablere seg i attraktive byer.

Derfor er det lønnsomt å utvikle sentrum med kvaliteter, særpreg og aktivitet - og sørge for at det skjer ting!

Ved å skape sosial kapital følger den økonomiske kapitalen etter.

Et eksempel er Oslos nye Havnepromenade.

Den tråkler seg gjennom urbane byrom, natur, spisesteder og kultur

Her har innbyggerne igjen tilgang til sjøen.

Badeanlegget på Sørenga ble suksess fra første dag!

Oppsummert:

Blå-, grønne- og urbane kvaliteter må legges til grunn for et godt sentrum.

Samarbeid viktig

En hovedutfordring for sentrumsutviklingen er mangel på gode virkemidler og forpliktende modeller for samarbeid mellom kommune, private og innbyggere – og mellom ulike næringsaktører.

De store kjøpesentrene har her en stor konkurransefordel.

En eier med samlet ansvar.

Kan styre butikkmiks, åpningstider, leiepriser, servicetilbud og sikkerhet.

I sentrum er det ulike aktører og interesser

Det lokale eierskapet er svekket og nesten alle virksomheter er leietakere.

Det er få forpliktelser mellom partene.

Det mangler en felles visjon.

Vanskelig å vitalisere sentrum uten forpliktende planer og samarbeidsavtaler – og felles mål.

Sentrum har mye å lære av kjøpesentermodellen – samtidig skal sentrum ivareta mange andre hensyn og interesser enn de rent økonomiske.

I TØIs rapport "Hva kan gjøres for å styrke sentrums attraktivitet som etableringsarena for handel og service" - laget på oppdrag fra departementet, beskrives ulike samarbeidsmodeller i Hamar, Drammen, Mosjøen og Asker.

Kan være nyttig for andre byer.

Departementet støtter også et prosjekt her i Stavanger for å styrke det offentlig/private samarbeidet. Ledd i oppfølging av den nylig vedtatte kommunedelplan for sentrum.

Etter hva jeg har hørt, har prosjektet blant annet ført til en ny optimisme for sentrum og mer respekt for ulike roller og kompetanser hos aktører. Det er viktig for å lykkes!

Business Improvement District – gjerne kalt BID, kan være egnet for forpliktende samarbeid.

Derfor støttet departementet en utredning om en mulig norsk BID-ordning.

Sluttrapporten med anbefalinger ligger i departementet.

Erfaringer fra utlandet viser at BID i mange tilfeller har økt eiendomsverdier og omsetning, og gitt flere arbeidsplasser og mer liv i sentrum.

Det har også blitt økt ansvar og eierskap i fellesområder.

Samtidig reiser ordningen flere prinsipielle og politiske spørsmål som det er delte meninger om.

Jeg har selv erfart dette gjennom samtaler med mange ulike personer og miljøer.

Det gjenstår å se om byene og næringslivet virkelig ønsker seg dette virkemiddelet.

Staten kan bidra

Hva kan så regionale og nasjonale myndigheter bidra med?

Fylkeskommunene bør sammen med kommunene bidra til at bysentrene utvikles balansert og tilpasset omlandet.

Rogaland har ligget langt foran de andre fylkeskommunene her.

De vedtok sin første plan allerede i 2000.

Fylkeskommunene har også en rolle som regional utviklingsaktør og veileder for kommunene i om by-og tettstedsutvikling og lokalsamfunnsutvikling.

Så til statens rolle.

Som jeg har vært inne på, har regjeringen utarbeidet overordnede mål og retningslinjer for by- og sentrumsutvikling.

Disse skal ligge til grunn for lokale og regionale prioriteringer og beslutninger.

Jeg vil også se nærmere på hvordan statens egen publikumsrettede virksomhet kan bidra.

Her har jeg lyst til å nevne St.Olavs Hospital i Trondheim.

Sykehuset fikk Bymiljøprisen i år som forbilde for offentlig planlegging.

Det er lagt til bykjernen og viser at en institusjon kan spille på lag med sentrumsutviklingen.

Staten vil også å være støttespiller ved å bidra til innovasjon, kunnskapsutvikling og veiledning.

Vi har blant annet gjennomført flere utredninger for å bedre kunnskapen om sentrumshandelens situasjon og utfordringer.

I løpet av året lanserer vi idèhåndbok om hverdagens byrom og forbindelser.

Ønsker også å få utarbeidet en idèkatalog med gode eksempler på sentrumstiltak fra inn- og utland.

Departementet har støttet flere pilotprosjekter for sentrumsutvikling.

Det vil vi fortsette med.

Jeg nevnte innledningsvis at regjeringen er i gang med en stortingsmelding om bærekraftige byer og sterke distrikter.

I den sammenheng har departementet invitert alle interesserte om å komme med innspill via en egen nettside på regjeringen.no.

Jeg oppfordrer alle dere som er opptatt av bypolitikk, sentrumsutvikling, BID og andre tiltak til å delta her.

Det gjelder ikke minst dere fra næringslivet.

Vi trenger dere i sentrumsarbeidet.

Statsråden vil gjennomføre dialogmøter om tema i meldingen.

I november skal han blant annet møte politikere fra våre fire største byer.

Basert på lokale behov vil regjeringen være en samarbeidspartner i sentrumsarbeidet.

Vi vil støtte lokale initiativ og stimulere til lokal handlekraft og engasjement for sentrum.

En spørreundersøkelse blant sentrumsforeninger i 2014 viste at det viktigste staten kan gjøre for å styrke sentrums posisjon er "større politisk fokus på betydningen av sentrumsutvikling og levende sentrumshandel".

Det ønsker jeg å følge opp.

Sentrumsutvikling vil derfor få en viktig plass i meldingsarbeidet.

For å gå tilbake til tittelen på innlegget Uten sentrum, ingen by

Jeg vil si: Uten sentrum ingen by, uten byer ingen byregioner og uten byregioner intet velfungerende og attraktivt Norge.

Hamsun tok feil i 1908 og det er ingen grunn til at vi skal gi ham rett i årene som kommer.

Takk for meg!